

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Yeni Yüzü: Dijital Şiddet

The New Face of Gender-Based Violence: Digital Violence

Merve SARİŞİN*

Özet

Kadına yönelik şiddet, temelde bir insan hakları ihlali olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği bir alan ve erkeklerin hakim konumlarını koruyup sürdürmede başvurduğu, kadını ikincil konuma iten her türlü eylemler bütünüdür. Kadına yönelik şiddet biçimleri, toplumların geçirdiği demografik, politik ve ekonomik değişiklikler ya da sosyal ve kültürel değişimlerle ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu değişimlerden biri yeni iletişim teknolojilerinin devreye girmesiyle yaşanmıştır. Bu kapsamda ortaya çıkan dijital şiddeti, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar yoluyla gerçekleştirilen ve söz konusu imkânlar yoluyla viral hale gelebilen bir risk olarak tanımlamak mümkündür. Kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddet konunun taraflarıyla birlikte ele alıp görünür kılmak son derece önem arz etmektedir. Bu çalışmada da üzerine yapılan çalışmaların henüz sınırlı olduğu, mağdurları tarafından çoğu zaman farkına varılamayan ve tanımlanamayan kadına yönelik dijital şiddet üzerine bir değerlendirme yapılarak bu konuda kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

* Sorumlu Yazar, Öğretim Görevlisi Dr., Ordu Üniversitesi Ulubey Meslek Yüksekokulu, Medya ve İletişim Bölümü, mervesarisin@odu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1144-1843>.

Cite this article as: Sarışın M., (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yeni yüzü: Dijital şiddet. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 257-285.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet, Dijital Şiddet, Yeni Medya

Abstract

Violence against women is a violation of human rights. It is also an area where gender inequality is reproduced, and all kinds of actions that men resort to in maintaining their dominant positions and pushing women to a secondary role. Violence against women can occur with demographic, political, economic, social and cultural changes. With the emergence of the digital age, and increased access to media and digital devices, so to has the potential for violence towards women increased in this sphere of technology. In this context, it is possible to define the emerging digital violence as a risk realized through the opportunities provided by new communication technologies that can become viral. It is essential to discuss and make digital violence, a form of violence against women that has not yet been discussed, visible. No policy has been developed, together with the parties of the issue. The studies in this area are still limited and often unrecognized and unidentified by the victims. In this study, a conceptual framework has been created by evaluating digital violence against women.

Keywords: Gender, Violence Against Women, Digital Violence, New Media

Extended Abstract

There is no doubt that violence against women is the phenomenon in which gender discrimination is most apparent, and the distinction between the two sexes makes itself felt the most deeply. While violence against women violates human rights, it is also an area where gender inequality is reproduced. It is a set of actions that include all kinds of physical, psychological, verbal, economic, sexual, and digital violence that men resort to preserve and maintain their dominant position pushing women to a secondary role.

Although the roots of violence against women are rooted in gender inequality in all societies and cultures around the world, the way in which it occurs within a specific social, economic, cultural, and political context can differ. Violence against women can occur with demographic, political, economic, or social and cultural changes. One such change that has been experienced in recent

years is the introduction of information and communication technologies.

The development of new communication technology has been brought to the instrumental level of computers, smartphones, tablets, etc. Usage, and the internet and social networks at the connection level increase daily, bringing with it advantages and disadvantages. With the transfer of many habits to the virtual environment, the place in which violence can occur has undoubtedly changed and it has become more visible in the digital environment. When we look at the current statistics of smartphone, computer, and internet usage worldwide, it is seen that digital violence will be a risk indicator as much as physical violence.

It is possible to define digital violence as a risk realized through the opportunities provided by new communication technologies, which can become viral through these opportunities. In particular, it refers to all kinds of threats, harassment, blackmail, and othering discourses carried out against a person or a group through the various devices with which they can interact, such as phone, computer, tablet, and environments such as SMS, e-mail, social media, blogs or digital games.

The rapid increase in internet access has also increased the rate of digital-based violence in direct proportion. However, with the social isolation created by and experienced during the Covid-19 pandemic, internet use has increased by 50 percent to 70 percent worldwide. With the epidemic, the shift of daily practices to the online environment by changing, the widespread use of the internet, the increase in the rate of owning digital tools, and the efficiency in the use of these tools have accelerated the incidence of digital violence, which is already a risk.

In this case, women, who are the other of the patriarchal structure, need a safe environment in digital and offline areas. In addition to the advantages it provides, it is essential to analyze the current situation in the light of the studies on violence, which is an area where existing structural inequalities are reproduced and continue its existence with digital codes in the new media in terms of opening a new door on “digital violence”, which has just recently begun to be studied.

The main problem of dealing with digital violence is that while users frequently experience it, there is no common concept or definition of the experience in the literature, it is still not visible, meaningless, and has not been problematized. The fact that digital violence is not visible or not known or ignored by the victims and the parties to the issue also reinforces the dominance of the patriarchal structure over technology. Of course, the party exposed to digital violence can also be male in terms of gender. Still, it is possible to say that women encounter digital violence more frequently with the pre-acceptance that digital violence is an extension of offline violence because men are less likely than women to be the subject of any violence because of their gender. It is obvious that women who frequently experience many types of violence offline, such as physical violence, sexual abuse, harassment, stalking, and threats, are exposed to similar forms of violence online with an equal frequency.

Considering the rate of people's use of social networks today, it is thought that digital violence should be evaluated separately from cyberbullying in terms of the size and diversity of the target audience, and it should be disseminated as a type of violence on its own in the literature. In this context, many studies have been conducted on women's violence both in the international and national literature, but it can also be seen that the number of studies based on the digital dimension of violence against women is limited. This study it is aimed to create a basic framework by evaluating digital violence against women on which the studies on it are still limited, and the victims are often not noticed. In this context, with the conceptual background of violence and gender violence against women and, in particular, digital violence, its forms, national and international studies in this field have been evaluated. It is at the point of being visible and raising awareness of digital violence which is often not noticed even though it is frequently experienced by its victim's suggestions on what to do.

Giriş

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ilkel dönemlerde başlayan iş bölümü sonrasında oluşan ataerkil toplum yapısı ile kendini göstermeye başlamıştır. Kadının doğurganlığı, ev işleri vb. sebeplerle belirginleşen kamusal ve özel alan ayrımı sonucu kadın ve erkek arasındaki toplumsal farkın açılması, erkeğin dışarıda kendine yeni bir etkinlik alanı oluşturarak kamusalın hakimiyetini elde etmesine, ayrıca güç kavramının da erkek cinsi ile birlikte anılmasına neden olmuştur.

Şiddetin de temelde güç bulundurma potansiyeli sonucu ortaya çıkan eylemler bütünü olduğu (akt. Ekşi ve Yaman, 2010, s.11) görüşünden hareketle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, ataerkil toplum yapısının beraberinde getirdiği ayrımcı ve ötekileştirici mantalite olarak tanımlamak mümkündür. Bu noktada kadına yönelik şiddet de ataerkil yapı temelinde büyüüp gelişen, cinsiyetler arası eşitsizliğin belirgin bir göstergesi ve şüphesiz ki en sorunlu alanlarından biridir. Temelde bir insan hakları ihlali olan ve küresel bir salgın olarak nitelendirilen kadına yönelik şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ya da sembolik olabilmekte ve hiçbir şekilde ortam ayırt etmemektedir. Dolayısıyla yeni medyanın gelişimiyle birlikte şiddet kendine sanal uzamda da yer bulmuştur. Dijital şiddet olarak adlandırılan bu şiddet türü gün geçtikçe etkinliğini artırmaya devam etmektedir.

Kadına yönelik dijital şiddet, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar dolayısıyla gerçekleştirilen ve söz konusu imkânlar yoluyla viral hale gelebilen bir risktir. Özelde ise telefon, bilgisayar, tablet gibi etkileşim kurabileceği donanımlar ve SMS, e-posta, sosyal medya, bloglar ya da dijital oyunlar gibi etkileşime girebileceği ortamlar yolu ile bir kişiye yahut gruba karşı gerçekleştirilen tehdit, taciz, şantaj ve ötekileştirici söylemlerin tümünü ifade etmektedir.

Var olduğu her dönemde erkeğin “ötekisi” olarak görülen kadının bu konumu medya ile perçinlenmekte, yeni medyanın gelişimi ile yaygınlaşmakta ve bu sayede kadına yönelik toplumsal önyargılar yeniden inşa döngüsüne girebilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sanal uzamda sürekli dolaşıma sokulması kadına yönelik dijital şiddetin de çevrimiçi ortamlarda görülme ihtimalini artırmaktadır. Bu durumda dijital şiddet de -tıpkı geleneksel şiddette olduğu gibi- ataerkil düzenin, cinsiyet rollerinin ve kadının üzerindeki hakimiyetin sürdürü-

rülmesi ve güçlendirilmesi isteğine aracılık etmektedir. Bununla birlikte kadına yönelik dijital şiddet, Birleşmiş Milletlerin 2030 yılına kadar erişilmesini planladığı cinsiyet eşitliği (United Nations, 2018) noktasında çevrimdışı şiddet gibi giderek büyüyen ve cinsiyetler arası uçurumu gün geçtikçe artıran bir risk halini almaktadır.

Dünya genelinde önemli ve kapsamlı dijital veriler sunan We Are Social 2021 Ocak Raporu verileri 7,83 milyar dünya nüfusunun %66'sının mobil telefon, %59,5'inin internet ve %53,6'sının da sosyal medya kullanıcısı olduğunu göstermektedir (We Are Social, 2021). Bu veriler ışığında dünya nüfusunun yarısından fazlasının internet kullanıcısı olması ve bu oranın her geçen gün artması, kullanıcıların yasadışı ve zararlı içeriğe maruz kalma riskini de artırmakta ve bunun kontrol altına alınması neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Dolayısıyla dijital şiddet de yeni medya ve toplumsal cinsiyet ilişkisi düzleminde ele alınması ve üzerine politika geliştirilmesi gereken önemli bir sorunsal olarak kendini göstermektedir.

Literatürde farklı kavramlarla tanımlanan¹ dijital şiddetin esas sorunsalı mağdurlar tarafından sıklıkla deneyimlenmesine rağmen hala görünür olmaması, tanımlanamaması ve sorunsallaştırılmamasıdır. Bu çalışmada da üzerine yapılan araştırmaların henüz sınırlı olduğu ve mağdurları tarafından çoğu zaman farkına varılmayan kadına yönelik dijital şiddet üzerine bir değerlendirme yapılarak bu konuda kavramsal bir çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda şiddetin ve toplumsal cinsiyetin kavramsal artalanı ile birlikte kadına yönelik şiddet ve özelde ise dijital şiddet, görülme biçimleri, bu alanda yapılan araştırmalar değerlendirmeye alınmış; ayrıca mağdurları tarafından sıkça deneyimlenmesine rağmen çoğu zaman farkına varılmayan dijital şiddetin görünür olması ve farkındalık oluşturulması noktasında neler yapılabileceğine dair önerilere yer verilmiştir.

Kavramsal Düzlemde Şiddete Bakış

İnsanlık tarihi kadar eski olan şiddeti, hiçbir coğrafya ya da kültüre özgü olmayan ve temelinde güç bulundurma potansiyelinin olduğu,

¹ Dijital şiddet kimi çalışmalarda siber zorbalık (Kowalski ve Limber 2007; Li, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006), bazı çalışmalarda siber şiddet (Council of Europe Cybercrime Convention Committee, 2018; EIGE, 2017) bazılarında çevrimiçi şiddet (UNESCO, 2020), bazı çalışmalarda teknolojinin kolaylaştırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddet (International Center for Research on Women, 2018) kavramları ile tanımlanmaktadır.

kişi ya da grupları baskı altında tutmayı hedefleyen davranış kalıplarının tümü olarak nitelendirmek mümkündür.

TDK Sözlüğü'ne göre şiddet "bir hareketin derecesi, hız, duygu ve davranışta aşırılık, bir hareketten doğan güç ve karşıt görüşte olan kişilere karşı kaba kuvvet kullanma ve kaba güç" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, t.y.). Dünya Sağlık Örgütü de şiddeti, fiziksel gücün ya da iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik şeklinde bir başkasına uygulanarak maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığının bulunması olarak tanımlamaktadır (World Health Statistics, 2012, s. 12).

Hiçbir olgunun tarihsel ve toplumsal bağlamından ayrı değerlendirilemeyeceği görüşünden hareketle şiddet de var olduğu toplumun sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapısı ile birlikte düşünülmesi gereken bir olgudur. Bu bağlamda Ayan'ın şiddete yönelik ifadeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Ona göre şiddet önceleri kendini vahşet veya eziyet şeklinde gösterirken devletin oluşmaya başlaması ile değişime uğramış ve uygarlaşarak dolaylı yollardan ifade edilmeye başlamıştır (2010, s. 9).

Sosyolojiden biyoloji ve genetiğe kadar geniş bir disiplin yelpazesinin araştırma konusu olan şiddetin yalnızca fiziksel bir eylem olmadığını, pek çok farklı formda görülebildiğinin bu noktada altını çizmek gereklidir. Yapılan literatür taraması sonrasında şiddetin fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve dijital olarak genelleyebileceğimiz biçimlerinin olduğu görülmüştür. Özel veya kolektif olarak uygulanabilen şiddet; maruz kalan hedef kitle bağlamında ise kadınlara, kız çocuklarına, yaşlılara, hayvanlara ve engellilere yönelik olarak gerçekleştirilmekte ve herhangi bir ortam ayırt etmemektedir.

Elbette bu çalışmanın kapsamı gereği şiddete, maruz kalınan kitle bağlamında kadınlar ve maruz kalma biçimi olarak da dijital şiddet etrafında bir çerçeve çizilecektir. Bu noktada önce küresel bir sorun olan kadına yönelik şiddete ve bunun temelindeki sebep olarak görülen cinsiyetçi toplum yapısına değinmek yerinde olacaktır.

Kadına Yönelik Şiddet

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin şekilde görüldüğü ve cinsler arasındaki ayrımın kendini en derin hissettirdiği alan hiç şüphesiz kadına yönelik şiddettir. Temelde bir insan hakları ihlali olan

kadına yönelik şiddet, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretim alanı ve erkeğin hakim konumunu koruyup sürdürmede başvurduğu, kadını ikincil plana iten her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve dijital şiddeti kapsayan eylemler bütünüdür.

“Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme”nin (CEDAW) 35 No’lu Genel Tavsiye’ sinde kadına yönelik şiddet toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet olarak tanımlanmaktadır. “Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” ifadesinin yer aldığı sözleşmede şiddetin kadınların ölümüne yol açtığına, aynı zamanda bu şiddetin “kültürel, ekonomik, ideolojik, teknolojik, dini, sosyal ve çevresel faktörlerden etkilendiğine ve giderek arttığına” dikkat çekilerek “bu faktörlerin ‘özel alan’ meselesi olarak sayılmasına ve cezasız bırakılmasına izin verilmemesi gerektiği”ne vurgu yapılmıştır (CEDAW, 2017).

“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” ne göre kadına yönelik şiddet “... bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal alanda ister özel alanda meydana gelsin, kadına fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir” (Council of Europe, 2011). Yapılan bu tanımlar kadına yönelik şiddetin, en temelde bir insan hakları ihlali olduğunu ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yol açan her türlü davranış biçimi olduğunu göstermektedir. Söz konusu davranış biçimleri ile farklı sınıflandırmaları yapılan kadına yönelik şiddetin istatistiklerini ele almak bu tanımların eylemsel düzeydeki bilançosunu ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2019’da yayınlanmış “Dünya Sağlık İstatistikleri Raporu”na göre dünya genelinde yaşları 15-49 arasında olan her 3 kadın ve kız çocuğundan 1’i yaşamları boyunca fiziksel ve cinsel şiddete uğramaktadır. Çoğunlukla özel alanda yaşanan şiddet tanınmış kişilerce gerçekleştirilmektedir. Partner şiddeti olarak da adlandırılan bu şiddet biçimi kadın cinayetini, cinsel şiddeti, asit saldırılarını ve kadın ticaretini içermektedir (World Health Organization, 2019, s. 37).

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından yapılan kadına yönelik şiddet araştırmasının sonuçlarına bakıldığında ise kadınların

%33'ünün (bu oran 62 milyon kadına karşılık gelmektedir) 15 yaşından beri fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığının verilere yansıdığı görülmektedir (FRA, 2014). Birleşmiş Milletler'in verileri de dünya genelindeki kadınların %35'inin eşlerinin, sevgililerinin veya tanıdıklarının fiziksel ve psikolojik şiddetine maruz kaldığını göstermektedir (United Nations, 2018).

Türkiye'de ise kadına yönelik şiddet konusunda Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Genel Müdürlüğü iş birliği ile yapılan "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"na göre hayatının bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %36, cinsel şiddet oranı %12, duygusal şiddet oranı ise %44, ekonomik şiddete maruz kalma oranı %30'dur. Bununla birlikte yapılan bu araştırma ile her 10 kadından 3'ünün ısrarlı takibe maruz kaldığı görülmüştür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014). Bu araştırma verileri hem Türkiye'de kadına yönelik şiddet üzerine yapılan en kapsamlı çalışma olma özelliği ile hem de içerisinde dijital şiddet bağlamında değerlendirilebilecek ısrarlı takip verileri barındırması nedeniyle önem arz etmektedir.

Yeni Medya ve Getirdiği Bir Risk Olarak Dijital Şiddet

İletişim teknolojilerinde gerçekleşen devrimler, getirmiş olduğu pek çok yeniliğin beraberinde, iletişimin genel karakterini de değiştirmiş ve uğratmıştır. Medyanın gelişimi ile yüz yüze olma özelliğinden sıyrılan iletişim mekânsal anlamda dönüşüme uğramış, yeni medya ile birlikte ise zaman ve mekân sınırlamasının olmadığı dolaylı bir etkileşim halini almıştır.

Dijk'ın "dijital devrim" (2006) adını verdiği bu dönemde teknolojik gelişmelere bağlı olarak iletişim araçlarının değişimi de devam etmektedir. Bununla beraber bilgisayar ve internet temelli sistemler ile birlikte pek çok alanda yapısal dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu alanlardan biri olan medya, internetin gelişimi ile ciddi bir dönüşüme uğramış ve değişen ortamlar yeni medya olarak anılmaya başlamıştır.

Yeni medya, gelenekselin aksine etkileşimin olduğu, interneti ve sosyal ağları içeren, bilgi iletişim teknolojileri ile bununla ilişkili cihazları, bu cihazların kullanımı ile gelişen iletişim pratiklerini ve söz konusu cihazlarla pratikler etrafında biçimlenen düzenlemeleri kapsamak-

tadır (Binark, 2015, s. 15). Özellikle tek yönlü bilgi akışının olduğu Web 1.0 teknolojisinden gelişmişlik olarak farklı olan ve etkileşim temelli geliştirilen Web 2.0 dönemine geçilmesiyle birlikte bloglar, wiki'ler, podcastler, fotoğraf, video ve ses içerikli çoklu ortamlar, dijital oyunlar ve sosyal ağ platformları ortaya çıkmıştır.

Etkileşimselliğin esas olduğu sosyal ağların, kullanıcısı en yoğun olan platformlarından biri de şüphesiz ki sosyal medyadır. We Are Social 2021 Ocak ayı Raporu'na göre dünya nüfusunun %56,6'sı aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Rapor'a göre dünya çapındaki kullanıcıların internette geçirdikleri süre günlük 7 saat, sosyal medyada geçirilen süre ise günlük ortalama 2,5 saattir (We Are Social, 2021).

Bu veriler ışığında, zaman ve mekân sınırlarının bulanıklaştığı, kullanıcıların da yerel düzlemin ötesine geçerek küresel vatandaşa dönüştüğü ağ toplumunda pek çok olanağın yanı sıra çevrimiçi risk haline gelebilen birçok durumun da söz konusu olabileceğini söylemek gereklidir. Bu bağlamda yeni medyayı özellikleri ile birlikte ele almak ve bu özelliklerin dijital şiddete nasıl etkisi olduğunu açıklamak yerinde olacaktır. Rogers yeni medyanın özelliklerini etkileşim, eşzamansızlık ve kitlesizleştirme olarak açıklarken (Yanık, 2016, s. 902); Manovich (2001, s. 49-65), sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kod dönüştürme ile tanımlamakta, van Dijk (2006, s. 6-13) ise dijital kod, interaktiflik ve entegrasyon olarak kategorilendirmektedir. Binark ve Löker de yeni medyanın özelliklerini "dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık, multimedya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi" olarak sınıflandırmaktadır (2011, s. 9).

Dijitallik, tüm yeni medya nesnelere dijital kodlardan ve bu medya nesnelere sayısal temsillerinden oluştuğunu ifade etmektedir (Manovich, 2001, s. 49). Etkileşimsellik özelliği ise yeni medyayı geleneksel medyadan net bir şekilde ayıran bir özelliktir. Etkileşim ile kullanıcıların iletişim sürecindeki rolü değişmiş (Binark, 2007, s.21), ayrıca mesaj içeriği öznelleşerek kullanıcının katılımı artmıştır (Yengin, 2012, s.127). Çevrimiçi ortamdaki bir metnin/içeriğin başka metin/içeriklerle ilişkisini ifade eden hipermetinsellik özelliği ise arayüzdeki bir metinden başka metinlere kolaylıkla geçilmesi, bu metinler arasında dolaşılmasını ifade etmektedir. Yeni medyanın multimedya özelliği ses, metin, veri ve görüntü içeren uygulamaların tek bir cihazda entegre edilebilmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla multimedya ile tek bilginin

farklı şekillerde tasvir edilmesi söz konusudur (van Dijk, 2006, s.56). Yayılım özelliği de kullanıcının üretmiş olduğu bir içeriğin, ağ üzerindeki farklı mecralarda dolaşıma girerek geniş kitlelere yayılmasıyla kullanıcıya orada olma duygusunu veren sanallık özelliği, arayüz ile kullanıcı arasındaki iletişimin niteliğini açıklamaktadır (Binark ve Löker, 2011, s.12).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle bireylerin aktif kullanıcı olması etkileşimin hızını ve yayılımını artırmıştır. Yeni medyanın bu kullanıcı türevli içerik üretimi özelliği ile birlikte hem içerik üreticisi hem de üretilen içeriğin tüketicisi konumunda olan kullanıcıların çevrimiçi ortamdaki özgürlükleri pek çok riski de beraberinde getirmektedir. Yeni medyanın, özellikle sosyal medyanın artan kullanımı nefret söyleminden özel yaşamın ihlaline, dijital gözetimden yasal olmayan içerik üretimine kadar pek çok etik problemi beraberinde getirmiştir.

Yeni medyanın yukarıda sıralanan özellikleri birbiri ile bağlantılı bir yapıdadır. Bundan dolayı dijital şiddetin de yeni medyanın söz konusu özellikleri aracılığıyla ortaya çıkan bir risk olduğunu söylemek gereklidir. Bu bağlamda yeni medyanın gelişimi ile dönüşüme uğrayan şiddet de bu kapsam beraberinde değerlendirilmesi ve ele alınması gereken bir olgudur.

Kullanıcıların Çevrimiçi Mağduriyeti: Dijital Şiddet

Yeni iletişim teknolojisinin gelişimi araçsal düzeyde bilgisayar, akıllı telefon, tablet vb. kullanımını, bağlantı düzeyinde ise internetin ve sosyal ağların kullanım oranını her geçen gün artırmakta bu durum da beraberinde avantajların yanı sıra dezavantajları getirmektedir. Pek çok alışkanlığın sanal ortama taşınması ile şüphesiz ki şiddet de mekân değiştirerek dijital ortamda görünür olmuştur. Dünya genelinde telefon, bilgisayar ve internet kullanımının güncel istatistikleri (Digital, 2021), dijital şiddetin de fiziksel şiddet kadar risk göstergesi olacağını açık bir şekilde göstermektedir.

Dijital şiddet, yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği imkânlar dolayısıyla gerçekleştirilen ve bu imkânlar yoluyla viral hale gelebilen bir risk olarak tanımlanabilir. Özelde ise kişinin etkileşim kurabileceği donanımlar (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb.) ve çevrimiçi ortamlar yoluyla (sosyal medya, bloglar, dijital oyunlar vb.) bir kişiye veya gruba karşı gerçekleştirdiği taciz, tehdit, şantaj ve nefret içerikli söylemlerin tümünü kapsamaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde dijital şiddetin siber zorbalık, siber şiddet, sanal zorbalık, çevrimiçi şiddet ve teknolojinin kolaylaştırdığı şiddet gibi adlandırmalarla anıldığı görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların yeni olması, tek bir kavramda hemfikir olunamamasının sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanyazına bakıldığında sıklıkla kullanılan kavramın ise siber zorbalık olduğu anlaşılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007; Slonje vd. 2013; Patchin ve Hinduja, 2006). Bu kavram dahilinde yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalık kavramının ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerini kapsayan çalışmalarda kullanıldığı (Bayram ve Saylı, 2013; Baştürk Akça, 2014), ayrıca bu kavramın akran zorbalığının yeni iletişim teknolojileri dolayısıyla gerçekleştirilen bir türü olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Elbette “siber zorbalık” kavramı kullanılarak yetişkinler üzerinde yapılmış araştırmaların varlığı -az da olsa- söz konusudur (Bauman, 2015; Dikmen ve Tuncer, 2017; Bak ve Eşidir, 2019).

Araştırılan kitleye göre kullanılan kavram çeşitlilik gösterse de gerek siber zorbalık gerek siber şiddet gerekse dijital şiddet kavramlarının temelde aynı şeyi ifade ettiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki, siber zorbalık kavramı; anlık mesajlaşma, e-posta, web sitesi ya da cep telefonuna gönderilen mesajlar yahut da görüntüler yoluyla ortaya çıkan (Kowalski ve Limber, 2007), mağdur tarafından çok kez tecrübe edilebilen ve fail tarafından da sürekli tekrarı olan, güç dengesizliği temelinde gelişen -güç dengesizliği ile iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliği ve anonimlik kastedilmektedir- (Slonje, Smith ve Frisén, 2013), kasten yapılan ve tekrar edilebilen zarar verici eylem ve davranışların tümüdür (Patchin ve Hinduja, 2006). Öte yandan dijital şiddetin de siber zorbalık kavramı ile aynı anlamı taşıdığı görülmektedir. Burton ve Muntongwizo (2009), dijital şiddeti, bir kişi ya da grup tarafından elektronik cihazlar ve sosyal ağlar dolayısıyla gerçekleştirilen kasıtlı ve saldırgan davranışların tümü olarak tanımlamaktadır.

Farklı aygıtlar (bilgisayar, cep telefonu, tablet vb.) ve mecralar (SMS, e-posta, sosyal medya, oyunlar, bloglar vb.) aracılığıyla gerçekleştirilebilen dijital şiddet, görülme biçimi olarak da farklılıklar göstermektedir. Yaygın bir şekilde görülen dijital şiddet türleri ise taciz, nefret söylemi, aşağılama, kimliğe bürünme, ifşa etme, dışlama, hile, siber taktır (Li, 2010).

Dijital şiddeti, üç farklı rol grubuna göre sınıflandıran Huang ve Chou'ya göre bu rol grupları mağdur, failer ve izleyicilerden oluşmaktadır. Mağdurlar ve failer tarafından en sık bildirilen dijital şiddet biçimleri tehdit/ taciz etmek, eğlenmek ve dedikodu yaymaktır. İzleyiciler tarafında ise bu sıralama ilk olarak eğlenmek, ardından tehdit veya taciz etmek ve dedikodu yaymak şeklindedir (2010).

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneğinin “Dijital Şiddet ile Mücadele” projesi kapsamında gerçekleştirilen Türkiye’de Dijital Şiddet Araştırması’nda da 3 bin 346 kişinin büyük bir kısmının çoğunluğun hakaret, küfür, tehdit (%50); taciz (%39) ve ısrarlı takibe (%35) maruz kaldığı ortaya konmuştur (TBİD, 2021).

Dijital şiddetin özellikleri:

Dijital Alanlardan Sesler: Kadınlara Karşı Teknolojiyle İlgili Şiddet” adlı çalışmada (Fascendini ve Fialová, 2011, s. 26-27) dijital şiddetin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Anonimlik: Dijital şiddete maruz kalan kişi, yeni medya kullanıcılarının anonim kalabilme özelliğinden dolayı, failini tanımayabilmektedir.

Eylem Mesafesi: Yeni iletişim teknolojileri failin dünyanın herhangi bir yerinden başka bir yerinde yaşayan kişiye taciz içerikli mesajlar göndermesine izin verir. Bu da failin tespit edilmesini ve bunun üzerine harekete geçilmesini zorlaştırmaktadır.

Otomasyon: Teknoloji dolayısıyla gerçekleştirilen gözetleme, taciz ve kontrol etme gibi eylemler daha az zaman gerektirmektedir. Dolayısıyla yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı otomasyon özelliği de failin partnerlerinin sosyal ağ hareketlerini, tarayıcı geçmişlerini veya cep telefonlarını kontrol etmelerine olanak tanımaktadır.

Satın Alınabilirlik/Ulaşılabilirlik: Bilgi üretimi ve yayılımının zorluğunu ve maliyetini azaltan bilgi iletişim teknolojisi ile pek çok teknoloji failer için kolay erişilebilir hale gelmiştir.

Yayılma ve Süreklilik: Taciz içerikli metin ve görüntüler uzun süre internet ortamında kalabilmekte, bu durum da failin izini sürmeyi ve içeriklerin yayılımının durdurulmasını zorlaştırmaktadır.

Dijital şiddetin görülme biçimleri:

Rai'ye göre kadına yönelik şiddetin yeni yüzü siber taciz, özel bilgilerin ifşası, rızaya dayalı olmayan internet pornografisi, itibarın zedelenmesi, kimlik hırsızlığı ve çevrimiçi saldırı gibi eylemlerden oluşmaktadır (2017, s. 961). Bu noktada kadına yönelik gerçekleştirilen dijital şiddetin çevrimiçi ortamda hangi biçimlerde görüldüğüne değinmek yerinde olacaktır. Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nün "Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Siber Şiddet" çalışmasında dijital şiddet siber takip, siber taciz ve siber sömürü olarak üç farklı türde ele alınmaktadır (EIGE, 2017):

Siber takip, mağdurun metin mesajları, e-posta, ya da çevrimiçi uygulamalar yoluyla takip edilmesi, bir başka deyişle "stalk"lanmasıdır. Tekrarlanabilir özellik gösteren siber takip, mağdurda sıkıntı, korku ve endişe yaratan zararlı veya zararsız davranışlardır. Bu davranışların siber takip olabilmesi için mağdura tehdit edici ve saldırgan içerikli SMS, e-posta veya anlık mesaj gönderilmesi; cep telefonu ya da internet aracılığıyla mağdurun fotoğraf veya videolarının paylaşılması gerekmektedir.

Siber taciz ise, cinsel içerikli e-posta, metin mesajı veya çevrimiçi mesajları, bu ortamlar üzerinden fiziksel veya cinsel şiddet tehdidini; sohbet odaları, dijital oyunlar vb. ortamlardaki saldırgan davranışları; kişinin dinini, ırkını, fiziksel özelliklerini veya cinsel yönelimini hedef alan aşağılayıcı ve tehditkâr söylemleri içermektedir.

Siber sömürü ya da intikam pornosu (intikam pornosu kavramı, failin deneyimini tanımladığı için tartışmalı bir kavramdır), kişinin rızası dışında fotoğraf veya videolarının çevrimiçi ortamda dağıtımını kapsamaktadır, söz konusu görüntüler mağdurun kişisel hesaplarına, bilgisayarına veya cep telefonuna girilerek elde edilebilmektedir. Siber sömürü eyleminde mağdurun özel görüntülerinin fail tarafından misilleme ve intikam amaçlı kullanılabilirken bunu gerçekleştiren fail eski eş veya partner olabildiği gibi hiç tanınmayan bir yabancı da olabilmektedir.

Diğer yandan dijital şiddetin görülme biçimleri İnternet Yönetişim Forumu tarafından hazırlanan "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/Online İstismar Raporu"nda gizlilik ihlalleri, gözetim ve izleme, itibara zarar verme, taciz, doğrudan tehdit ve şiddet ile topluluklara yönelik hedefli saldırılar olarak başlıklandırılmıştır (IGF, 2015):

Gizlilik ihlalleri kişiye özel verilerin izinsiz kullanılması, deĐiŐtirilmesi veya yayılması (Őifrelerin kırılması, kişisel hesapların alınması, kimliklerin kullanılması) içermektedir. Ayrıca kişinin isteği dışında fotoğraf/video çekilmesi, bu görüntülere eriŐim sağlanması, kullanılması ve manipüle edilmesi; kişinin rızası olmadan görüntü, ses ve video gibi özel içeriklerin paylaşılması; uluslararası literatürde doxing olarak ifade edilen, kiŐiyi gerçek hayatta utandırmak, ifşa etmek ya da hedef almak için kişi hakkındaki özel bilgilerin araŐtırılması, manipüle edilmesi ve yayınlanması da gizlilik ihlalidir.

Kişinin evrimii ve evrimdıŐındaki faaliyetlerinin izlenmesi olarak tanımlanan gözetim ve izleme, kullanıcıların izni dışında klavye kaydedicileri veya casus yazılımların kullanılması Şeklinde gerçekleŐebildiĐi gibi kadının hareketlerini izinsiz olarak izlemek amacıyla GPS gibi konum belirleme yazılımlarını kullanılmasını da içerebilmektedir.

İtibara zarar verme ise kişinin rızası olmadan e-postalarının veya içeriklerinin gönderilmesi, silinmesi, deĐiŐtirilmesi; kullanıcıların itibarına zarar vermek amacıyla kişi adına sosyal medya hesapları, evrimii hesaplar veya reklamların oluşturulması ve paylaŐımı; gerçek dıŐı fotoğraf ve video oluşturulması; kişi adına paylaŐım yapılması, kimlik hırsızlığı veya kimliğe bürünme; itibara zarar vermek amacıyla özel olan ve kültürel bakımdan hassas/ tartışmalı olan bilgilerin yayılması, yine kişinin itibarına zarar vermek amacıyla kişi hakkında hakaret, iftira içerikli küçük düŐüren veya yanlış olan evrimii yorumların yapılması ya da gönderilerin yayınlaması Şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Kişinin istenmeyen mesajlar yoluyla, tekrarlı bir Şekilde taciz edilmesi, cinsel/fiziksel Şiddet tehditlerinin de dahil olabildiği Şiddet tehditleri, küfür içerikli yorumların yapılması, cinsel içerikli materyallerin alınması ya da gönderilmesi, fiziksel Şiddete teŐvik edilmesi, cinsiyet ya da cinselliği hedef alan nefret içerikli söylemler, kadını cinsel bir nesne gibi gösteren evrimii içerikler, insanlarla aynı fikirde olmadığı için ve aynı zamanda cinsel teklifi reddetmesi üzerine kadını taciz eden görüntüler yayınlanması, bir grup insan tarafından zorbalık, taciz ya da mobbing yapılması da taciz başlığı altında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Rapor'da evrimii ortamda gerçekleŐebilen bu taciz biçimlerinin aynı zamanda çevrimdışı tacizle birlikte grlebileğine dikkat çekilmektedir.

Kadınlar çevrimiçi ortamda doğrudan şiddet ve tehdidin de hedefi olabilmektedir. Teknoloji kullanımı yoluyla mağdur seçimi (planlanmış bir cinsel saldırı veya kadın cinayeti), cinselleştirilmiş gasp veya şantaj; kimlik, mal ya da para hırsızlığı ve fiziksel saldırı ile sonuçlanabilen kimliğe bürünme de dijital şiddetin görülme biçimlerine örnek teşkil etmektedir.

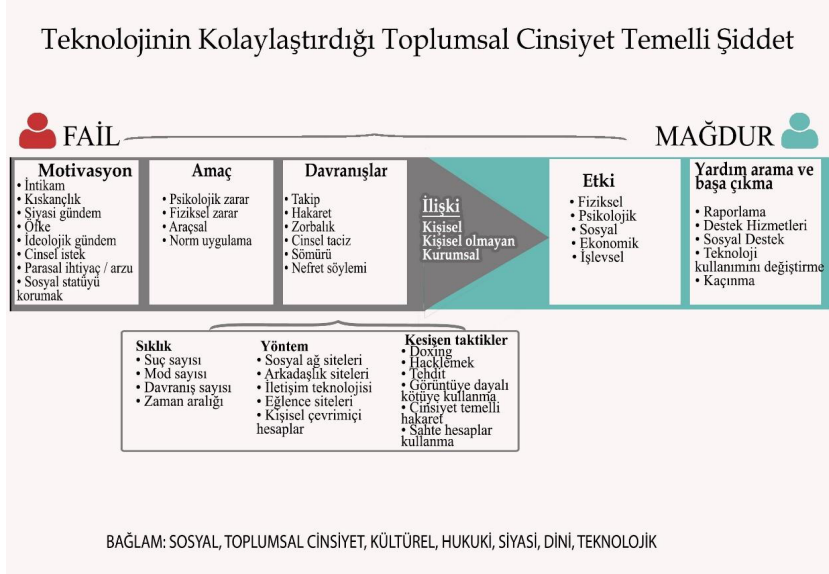
Kadına yönelik dijital şiddet yalnızca bireysel değil topluluklara yönelik olarak da gerçekleşebilmektedir. Bu durum kurum/kuruluşların ve toplulukların e-posta bilgilerinin, sosyal medya hesaplarının veya web sitelerinin kırılması; faaliyetlerin topluluk üyeleri tarafından gözetlenmesi ve izlenmesi, topluluk üyelerine yönelik doğrudan şiddet tehditleri ya da gizli bilgilerin ifşası (sığınma evleri gibi) gibi şekillerde gerçekleşmektedir.

Teknoloji dolayısıyla gerçekleştirilen dijital şiddetin çeşitli görülme biçimlerinin bulunduğu görülmektedir. Araç ve bağlantı düzleminde ele alınabilecek dijital şiddet sahip olunan araçlar yoluyla (akıllı telefon, bilgisayar, tablet vb.), ağ üzerinde varlık gösteren çevrimiçi platformlarda (sosyal ağlar, bloglar, dijital oyunlar, sohbet odaları vb.) görülebilmektedir. Bununla birlikte dijital şiddeti, sadece çevrimiçi ortamlarda görülen bir şiddet türü olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır. Zira dijital şiddet, cep telefonlarının bağlı olduğu operatörler tarafından sağlanan arama ve mesaj gönderme özelliği ile de gerçekleştirilebilmektedir.

Dijital şiddetin görülme biçimleri ve kullanılan araç teknolojisinin yanı sıra mağdurların deneyimi ve failerin dijital şiddet gerçekleştirme motivasyonlarının ne olduğuna, ayrıca dijital şiddetin mağdurlar üzerinde ne gibi etkilere yol açtığına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi'nin yapmış olduğu "Teknolojinin Kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet" adlı çalışmada dijital şiddetten en çok etkilenen grubun kadınlar ve kız çocukları olduğu belirtilmektedir. Ayrıca teknolojinin kolaylaştırdığı bu şiddetin mağdurlar üzerinde statü kaybı, duygusal sıkıntı ve intihar gibi ciddi etkilerinin olabileceğine vurgu yapılmaktadır (ICRW, 2018). Çalışma, toplumsal cinsiyete dayalı dijital şiddeti failin amaç, davranış ve motivasyonu; mağduru ise üzerinde bıraktığı etki ve bununla başa çıkma yöntemleri ile detaylı bir şekilde ele alan ve bunu tablo halinde sunan bir çalışma olmasından dolayı önem arz etmektedir. Söz konusu tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Teknolojinin Kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi (ICRW 2018).

Kadınlar çevrimiçi mecralarda bir kişi ya da bir grup istismarçı tarafından farklı amaçlar için farklı biçimlerde mağdur edilmekte ve mağduriyet şekilleri de değişkenlik göstermektedir. Kadının maruz kaldığı dijital şiddetin sebebinin ise ideoloji, meslek, medeni durum, cinsellik, kullanılan dil veya ırk temelli olabildiği görülmektedir. Buna ek olarak dijital şiddeti uygulayanların sadece erkekler olmadığını, erkeklerin de dijital şiddet mağduru olabildiğini belirtmek gereklidir. Ayrıca kadınlar da hem cinslerine karşı nefret veya intikam amaçlı ya da ideolojik farklılıklardan dolayı dijital şiddet uygulayabilmektedirler (Halder ve Jaishankar, 2009, s. 12).

Dijital Şiddete Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Penceresinden Bakmak

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en net göstergelerinden biri olan şiddet; fiziksel, duygusal cinsel ya da ekonomik olarak; özel yahut kamusal alanda, eş, yakın arkadaş veya bir yabancı tarafından gerçekleştirilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin kullanımının arttığı günümüzde, şiddet de mekân değiştirmiş ve çevrimiçi ortamda etkinliğini giderek artırmaya başlamıştır. Dijital şiddet olarak kavramsallaştırı-

lan bu şiddet biçimi, geleneksel şiddette olduğu gibi siber uzamda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve meşrulaştıran küresel bir sorun olarak varlık göstermeye devam etmektedir. Şener de (2013) dijital iletişim teknolojilerinin erkeğin egemen konumunu koruyan ve sürdüren yeni bir araç olduğunu belirtmektedir.

Birleşmiş Milletler Özel Raportörü'nün insan hakları savunucularının durumuna ilişkin raporunda kadınlar, kendilerine gelen tehditlerin ve ölüm tehditlerinin sıklıkla cep telefonları, kısa mesajlar veya e-postalar yoluyla hak savunucularına iletmıştır (United Nations, 2010). Bu noktada yeni medya kadın haklarının savunulduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hususunda kadınların seslerini duyurabildikleri bir alanken aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin özelde ise kadına yönelik şiddetin yeniden üretimine aracılık eden bir alan olabilmektedir.

Üzerinde henüz bir uzlaşmaya varılan tek bir terminolojisi olmayan kadına yönelik dijital şiddet, Avrupa Konseyi Siber Suçlar Komitesinin "Siber Şiddet Üzerine Haritalama Çalışması"nda şu şekilde tanımlanmıştır. "... fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan; bireyin koşullarının, özelliklerinin veya savunmasızlığının istismar edilmesi; bireyin koşullarının, özelliklerinin veya güvenlik açıklarının tehdit edilmesi ve bunun için bilgisayar sistemlerinin kullanılmasıdır." (Council of Europe, 2018).

Bununla birlikte Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi'nin (CEDAW) "Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye"nin 20'nci maddesinde dijital şiddete yer verildiği görülmektedir:

Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, özel ya da kamusal alanda insan etkileşiminin olduğu tüm yer ve mecralarda görülmektedir. Bunlar, aile, toplum, kamusal alan, işyeri, boş vakitler, siyaset, spor, sağlık hizmetleri, eğitim ortamlarını ve şiddetin internet ve dijital ortamlarda ortaya çıkan modern türleri gibi teknoloji aracılıklı ortamlarda yeniden tanımlanmış şekillerini kapsar (CEDAW, 2017).

Dijital şiddeti "teknolojinin kolaylaştırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddet" olarak tanımlayan Uluslararası Kadın Araştırma Merkezine göre dijital şiddet, bir veya birden fazla kişinin başkalarına cinsel yönelimleri veya kimlikleri nedeniyle, zararlı cinsiyet normlarının

uygulandığı ve kişiye zarar veren eylemlerin tümüdür. İnternet veya mobil teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilebilen bu eylem cinsel taciz, takip, hakaret, zorbalık, istismar ve nefret söylemini içermektedir (ICRW, 2018).

Araştırmalar Temelinde Kadına Yönelik Şiddetin

Görülme Sıklığı

İnternet erişimi ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması kadınlara ve kız çocuklarına karşı gerçekleştirilen dijital şiddetin giderek artmasına sebep olmuş, halihazırda da olmaya devam etmektedir. Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, dünyadaki her 10 kadından 1'i dijital şiddeti deneyimlediğini belirtmektedir (EIGE, 2017).

Kadınlar dijital şiddeti, kadını hedef alan her türlü davranış biçimi (cinsiyetçilik, ırkçılık, homofobi gibi) şeklinde deneyimleyebilmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün 18-55 yaş aralığında aktif sosyal medya kullanıcısı olan 4 bin kadın ile yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre kadınların %23'ü dijital şiddete maruz kaldığını ve %17'si de bunun sosyal medyada yaşandığını ifade etmiştir. Dijital şiddet mağduru kadınların %41'i bu çevrimiçi deneyimin fiziksel güvenliklerini tehdit ettiğini hissettirdiğini söylemiştir. Ayrıca dijital şiddet mağduru kadınların %46'sı bu şiddetin cinsiyetçi ve kadın düşmanı olduğunu, %58'i de cinsiyetçilik, ırkçılık, homofobi ya da transfobiyi içeren söylemlerden oluştuğunu söylemiştir. Bununla birlikte dijital şiddet mağduru kadınların %59'u bu şiddete tamamen tanımadıkları insanlar tarafından maruz kaldıklarını belirtmiştir (Amnesty International, 2017).

Diğer yandan dijital şiddetin görülme biçimlerinden olan siber taciz üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda kadınların çevrimdışında olduğu kadar çevrimiçi ortamlarda da cinsel tacize uğrayabildiği ortaya konmuştur. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın kadına yönelik şiddet üzerinde 42 bin kadın ile yapmış olduğu en kapsamlı anket sonuçları AB'deki 18-29 yaş arası genç kadınların %20'sinin siber cinsel tacize maruz kaldığını göstermektedir (FRA, 2014).

Pew Araştırma Merkezi tarafından çevrimiçi tacize ilişkin yapılan araştırmada dijital şiddetin yaygınlığı ve hangi biçimlerde gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Amerika'da 4 bin 248 yetişkinin oluşturduğu örneklem grubu üzerinde yapılan anket sonuçları şu şekildedir:

Katılımcıların %41'i çevrimiçi taciz olarak nitelendirilebilecek davranışlara maruz kalmış ve %66'sı başkalarına yönelik gerçekleştirilen bu davranışlara tanık olduğunu belirtmiştir.

Ankete katılanların %18'i çevrimiçi mecrada fiziksel tehdit, cinsel taciz ya da uzun süreli taciz ağır taciz biçimlerini deneyimlemiştir.

Katılımcıların %14'ü siyasi görüşlerinden dolayı çevrimiçi tacize maruz kaldıklarını belirtirken %9'u fiziksel görünüşünden, %8'i ırkından, cinsiyetinden ya da etnik kökeni dolayı hedef alındığını ifade etmiştir (Pew Research Center, 2017).

Türkiye'de kadına yönelik dijital şiddet çalışmalarının izleri sürüldüğünde 2014 yılında gerçekleştirilen ve en kapsamlı araştırmalardan biri olan "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"nda dijital şiddetin "ısrarlı takip" başlığı altında ele alındığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında 10 kadından 3'ü en az bir kez ısrarlı takibi deneyimlemiştir. Kadınların maruz kaldıkları ısrarlı takip biçimleri ise %19 oranı ile sürekli telefonla arama; %8 oranı ile kısa mesaj veya e-posta gönderme; %6 oranı ile sosyal medya yoluyla takip etme ve %6 oranı ile kadının yaşadığı veya çalıştığı yere gelerek rahatsız etme şeklindedir. Bununla birlikte ısrarlı takip mağduru kadınların %52'si yabancı kişiler tarafından rahatsız edildiğini ifade etmiş, %17'si de eski eş veya erkek arkadaşı tarafından ısrarlı takibe maruz kaldığını belirtmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014).

18-75 yaş arasında 550 kadın katılımcı ile anket çalışmasının yapıldığı "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Başka Bir Biçimi: Siber Şiddet" adlı yüksek lisans tezi ile dijital şiddet mağduru kadınların oranının %59,8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadınların en sık deneyimlediği dijital şiddet türleri ise istenmeyen mesajlar, cinselliği içeren medya içerikleri ve profillerinin takip edilmesi şeklindedir. Bununla birlikte kadınlar maruz kaldıkları dijital şiddete olayı unutmaya çalışma ya da öfke gibi tepkiler vermiştir (Temur Şimşekcan, 2018).

Sosyal medya üzerinde kadınların maruz kaldıkları dijital şiddetin derinlemesine görüşme ile araştırıldığı "Sosyal Medyada Kadınlara Yönelik Dijital Şiddet" isimli yüksek lisans tezinin sonucuna göre görüşmeye katılan üniversite öğrencisi kadınların çoğu dijital şiddete maruz kalmıştır. Çalışmaya göre kadınların en çok maruz kaldığı dijital şiddet biçimi ise yakın çevre tarafından özel alana müdahale edilmesi ve yabancılar tarafından istenmeyen mesaj alınması olmuştur (Yıldırım, 2019).

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneğinin “Dijital Şiddet ile Mücadele” projesi kapsamında KONDA ile birlikte gerçekleştirmiş olduğu ve dijital şiddetin boyutlarını ortaya koymayı amaçlayan “Türkiye’de Dijital Şiddet Araştırması”na göre Türkiye’de her 5 kişiden 1’inin dijital şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 73 ilden 3 bin 346 kadın ve erkek katılımcı ile gerçekleştirilen ankette kadınlar cinsiyetleri ve fiziksel görünümülerinden dolayı, erkekler ise siyasi görüşleri nedeniyle dijital şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Araştırmaya göre kadınların %51’i dijital mecralarda sesli, yazılı ya da görüntülü taciz mesajları almış, %46’sı ısrarlı takibe uğramıştır. Bununla birlikte katılımcılar en çok yabancılar tarafından dijital şiddete maruz kalmıştır. Ayrıca dijital şiddetin en çok gerçekleştiği sosyal ağlar %53 oranı ile Instagram, %35 ile Facebook ve %19 ile Twitter olarak verilere yansımıştır (TBİD, 2021).

Dijital şiddeti photolurking (uzun süre boyunca kullanıcıların fotoğraflarına bakmak) bağlamında ele alan başka bir çalışmaya göre kadın bir influencer’ın Instagram üzerinden maruz kaldığı dijital şiddet araştırılmıştır. Çalışmaya göre kadın influencer’ın paylaşmış olduğu fotoğrafların altına yapılan yorumlar içerik analizi ile incelemeye alınmıştır. İncelenen yorumlarda yoğunlukla anonim hesap kullanıcıları tarafından nefret içerikli ve agresif yorumların yapıldığı; bu yorumlara ise beğeni ile destek verildiği görülmüştür (Esen ve Yengin, 2021). Dolayısıyla dijital bir hastalık olarak nitelendirilebilecek photolurking davranışının, kullanıcının kendini doyuma ulaştırma ve maruz kalan bireyi ise psikolojik bağlamda olumsuz anlamda etkileme noktasında önemli bir dijital şiddet örneği olduğunu söylemek mümkündür.

Kadına yönelik dijital şiddetin sosyal hizmet temelinde ele alındığı bir derleme çalışmasında da kadınların dijital şiddete dijital oyunlar, siber taciz, siber savaş, internet dolandırıcılığı sosyal medya platformları, akıllı telefon uygulamaları, e-makaleler aracılığıyla maruz kaldığı belirtilmekte ve bu noktada sosyal hizmetin “stratejik sosyal hizmet yönetim” şeklini benimsemesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Özsungur, 2021).

Dijital şiddetin önemli sorunsallarından biri de sıklıkla deneyimlenmesine rağmen maruz kalan bireyler tarafından farkına varılamamasıdır. Bu kapsamda kadın akademisyenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada video mülakat yöntemi ile dijital şiddet içerikli görüntüler izletilmiştir. Görüşmeciler, izledikleri içeriğin şiddet barındırdığını

belirtmeler de dijital şiddet kavramsallaştırmalarını kullanmamışlardır (Karakuş Umar, 2020).

Covid-19 Dijital Şiddeti Nasıl Etkiledi?

2019 yılının Aralık ayında Çin’de başlayan ve hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını kısa sürede pandemiye dönüşmüştür. Salgın ile birlikte küresel düzlemde pek çok önlem alınmaya başlanmış, salgına karşı alınan en etkin önlem ise karantina uygulaması olmuştur. Söz konusu kapanmalar sonucunda insanların pek çok alandaki etkileşim ihtiyaçları internet ağları üzerinden giderilmeye başlanmıştır. Sosyal izolasyon sürecinde internet kullanımı tüm dünyada %50 ile %70 oranında artış göstermiştir. Salgın ile birlikte gündelik pratiklerin değişim göstererek çevrimiçi ortama kayması, internet kullanımının yaygınlaşması, dijital araçlara sahip olma oranının ve bu araçların kullanımındaki etkinliğin artması, halihazırda bir risk oluşturan dijital şiddetin görülme sıklığını hızlandırmıştır.

Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi tarafından hazırlanan “COVID-19 döneminde kadın ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet ve BİT yoluyla şiddet” içerikli bilgi notuna göre sosyal izolasyon sürecinde kadına yönelik şiddet artmıştır. Bununla birlikte salgın ile birlikte daha da yaygınlaşan kadın ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet bu dönemde kendini internet ağları üzerinden ısrarlı takip, izinsiz bir şekilde Zoom görüşmelerine giriş, tehdit, cinsel içerikli paylaşımlar şeklinde göstermiştir (UNWomen, 2020).

Covid-19 salgını boyunca ve öncesinde Hindistan’daki kullanıcıların dijital şiddeti nasıl ve ne ölçüde deneyimlediklerini araştıran bir çalışmada salgın sırasında ve öncesinde dijital şiddet oranları arasında belirgin farklar gözlemlenmiştir. Araştırmaya göre salgın öncesi dönemde Twitter’da gerçekleştirilen dijital şiddet oranı %26 iken bu oran salgın sırasında %74’e yükselmiş ve iki dönem arasındaki fark yaklaşık 3 katına çıkmıştır. Araştırmada Instagram, Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal mecralarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti sürdüren içeriklerin paylaşıldığı gözlemlenmiş ve kadınlar bu platformlarda en çok trolleme ve cinsel taciz ile karşılaşmıştır. Cinsel taciz eylemleri, gönderilere yapılan istenmeyen yorumlar, uygun olmayan içerikte fotoğraf gönderimi ve kadınlara ait hesap bilgilerinin izinsiz paylaşılması olarak görülürken kadınların cinsiyeti söz konusu olduğunda trolleme oranının arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Quilt.AI ve ICRW, 2021).

Diğer yandan İngiltere’de hükümetin siber sömürü mağdurları için kurmuş olduğu “Revenge Porn Helpline” yardım hattına ve web sitesine yapılan başvurular Covid-19 sürecinde iki katına çıkmıştır. Bunun yanı sıra yardım hattına arayan insanların çoğunlukla kendilerine zarar vermeyi veya intiharı düşündüğünü belirtmiştir (BBC, 2020).

İngiltere’deki Glitch ve Kadına Karşı Şiddete Son Koalisyonu’nun tarafından yapılan Covid-19 dönemi çevrimiçi istismar çalışmasının sonuçları katılımcıların %98’i kadın ve %2’si ise kendini cinsiyetsiz olarak tanımlayan kişiler- %46’sının salgın döneminde çevrimiçi istismar yaşadığını göstermektedir. Katılımcıların %84’ü çevrimiçi ortamda uğradıkları tacizin bilinmeyen hesaplar ya da yabancılar tarafından gerçekleştiğini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcılar çoğunlukla ana akım sosyal medya platformları üzerinden mağdur edilmiştir (Twitter %65, Facebook %29, Instagram %18). Araştırmanın dikkat çeken bulgularından biri, toplumsal cinsiyete dayalı çevrimiçi istismara maruz kaldığını belirten katılımcıların %48’inin maruz kaldıkları çevrimiçi istismarın nedenini “cinsiyet” olarak ifade etmesidir (Glitch and the End Violence Against Women, 2020).

Pennsylvania’da yapılan bir çalışma çevrimiçi ortamdaki tacizin 2019 ‘a göre %700 oranında arttığını göstermiş; Avustralya’da zorbalık ve çevrimiçi istismar artış oranı %50 olarak verilere yansımış; Birleşik Krallık’ta ise salgın sürecinde mahrem görüntü istismar oranının artmasıyla yardım hatlarının aranma oranı salgın öncesi döneme göre iki kat artmıştır (UNWomen, 2020). Yine Covid-19 sürecinde Endonezya’da yapılan bir araştırmada da salgının toplumsal cinsiyet odaklı dijital şiddeti daha da artırdığı ortaya konmuştur (Jatmiko, Syukron ve Mekarsari, 2020).

Salgın öncesi dönemde internete erişimi görece az olan kadınların sosyal izolasyon ile birlikte çevrimiçi ortamlardaki varlığının arttığını ifade eden Mohammadi (2020), bunun sonucunda kadınların şiddet tehdidi, cinsel taciz, manipüle etme ve trolleme ile karşılaşma olasılığının arttığını belirtmektedir. Bununla birlikte Mohammadi dijital şiddet mağduru olan kadınların bu şiddete maruz kaldığından haberdar olmadığına ve mağduriyet halinde şiddet olaylarını nereye bildireceklerini bilmediklerine vurgu yapmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Alanyazında henüz ortak bir kavram birliğine varılamayan dijital şiddetin esas problematiği kullanıcılar tarafından sıklıkla deneyimlenmesine rağmen hala görünür olmaması, farkına varılamaması, anlamlandırılmaması ve sorunsallaştırılmamasıdır. Dijital şiddetin görünür olmaması mağdurları ve konunun taraflarınca bilinmemesi veya görmezden gelinmesi şüphesiz ki ataerkil yapının teknoloji üzerindeki hakimiyetini daha da perçinlemektedir. Elbette dijital şiddetin mağdur potansiyeli tüm yeni medya kullanıcılarıdır. Fakat dijital şiddetin de çevrimdışı şiddetin bir uzantısı olduğu ön kabulüyle kadınların dijital şiddet ile daha sık karşılaştığını söylemek mümkündür. Zira erkeklerin cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir şiddet türünün öznesi olma ihtimali kadınlara göre azdır. Çevrimdışı fiziksel şiddet, cinsel istismar, taciz, ısrarlı takip ve tehdit gibi pek çok şiddet türünü sıkça tecrübe eden kadınların çevrimiçinde de benzer şiddet türlerine benzer sıklıkta maruz kaldığı ve kalacağı aşikardır. Bu durumda erkek egemen yapının ötekisi konumuna itilen kadınların çevrimdışı olduğu kadar çevrimiçi alanlarda da güvenli bir ortama ihtiyaçları olduğunu söylemek gereklidir.

Kadına yönelik gerçekleştirilen geleneksel şiddetin yeni yüzü olan ve çevrimiçi ortamlardan beslenerek büyüyen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve çevrimdışı şiddete dönüşmesi olası olan dijital şiddetin hangi şekillerde deneyimlediğini, bu şiddetin mağdurlarının ne şekilde etkilendiğini, dijital şiddete karşı nasıl direnildiğini ve buna karşı nasıl mücadele edildiğini görünür kılarak dijital şiddete yönelik bir durum analizi tablosu sunmak ve bu noktada toplumsal farkındalık oluşturmak son derece önem arz etmektedir.

Bu düşünceden hareketle öncelikle kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddetin bilançosunu ortaya koymak için durum analizi çalışmalarına ağırlık vermek, bununla birlikte dijital şiddeti taraflarıyla birlikte ele alıp görünür kılmak, gerek politika yapımcılar ve sivil toplum kuruluşları gerek medya gerekse hizmet sağlayıcıları üzerinde farkındalık oluşturmak, yapılacak çalışma ve araştırmaların öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Öte yandan dijital Şiddet kavramsallaŐtırması noktasında tek bir terminolojide mutabık kalınması hem dijital Şiddet eylemlerinin ve failin tespit edilmesi hem de alan yazının tüm araŐtırmalarına ulaŐılması aısından elzemdir. Ayrıca internet hizmet sağlayıcılarının dijital Şiddet faillerinin tespiti noktasında sistemsel düzenlemeler yapması ve bu konuda hem politika yapıcılar ile hem de sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde olması farkındalığın artırılmasında bir çözüm yöntemidir.

Yine, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleŐtirecekleri çalıŐmalarla gerek kadınlara gerekse kız çocuklarına yönelik dijital Şiddet üzerine yasa hazırlaması hususunda politika yapıcılara destek olması gerekmektedir. Bununla birlikte dünya genelindeki sosyal medya istatistikleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal ağlarda karŐılaŐılan dijital Şiddete yönelik Őikayet butonlarının daha aktif olması ve Őikayetlerin incelendiği uzman bir grubun bulunması gerekmektedir. Ayrıca, sosyal ağlarda metin temelli içeriklerde (fotoğraf altı yorum gibi) yer alacak küfür, Şantaj, hakaret, taciz ve nefret içerikli kelimelerin uygulama tarafından oluŐturulacak algoritmalar ile direkt silinmesi de dijital Şiddetin yayılımının azaltılmasında etkili olabilecek yöntemlerden biridir.

Tüm bu önerilerin yanı sıra özellikle ilköğretimden baŐlayarak öğrencilere toplumsal cinsiyet ve yeni medya okuryazarlığı dersi kapsamında dijital Şiddet eğitimi verilmeli; kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan kadınların farkındalıkların artırılması noktasında ilgili kurum ve kuruluşlarca gerekli bilgilendirmeler yapılmalı; konunun taraflarından biri olan kolluk kuvvetleri dijital Şiddet konusunda eğitilmeli ve konu ile ilgili olarak tüm taraflar bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte ulaŐılabilirliđin daha hızlı ve etkin olması adına kadına yönelik dijital Şiddetin farkındalığına ve bu konuda alınacak önlemlere yönelik geleneksel ve yeni medyada bilgilendirici içeriklerin sürekli dolaŐımda olması gerekmektedir.

Teşekkür: Bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: N/A

Peer-review: Externally double-blind peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Kaynakça / References

- Amnesty International (2017). *Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women*. [https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20\(55%25\),of%20online%20abuse%20or%20](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20(55%25),of%20online%20abuse%20or%20)
- Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet*. Ütopya Yayınevi.
- BBC. (2020). *Coronavirus: 'Revenge porn' surge hits helpline*. <https://www.bbc.com/news/stories-52413994>
- Beauvoir, de S. (2019). *İkinci cins-Yaşanmış deneyim*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Binark, M. (2015). *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. Ayrıntı Yayınları.
- Binark, M., & Löker, K. (2011). *Sivil toplum örgütleri için bilişim rehberi*. STGM.
- Burton, P., & Mutongwizo, T. (2009). Inescapable violence: Cyber bullying and electronic violence against young people in South Africa. *Centre For Justice And Crime Prevention*, (8), 1–12.
- CEDAW (2017). *Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye*. <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%c3%a7eviri-Nazan-Moro%c4%9flu.pdf>
- Council of Europe (2011). *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>
- Council of Europe (2018). *Mapping study on cyberviolence*. www.coe.int/cybercrime
- EIGE (2017). *Cyber violence against women and girls*. <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>
- Esen, R., & Yengin, D. (2021). Yeni medya bağımlılığında photolurking sonucu ortaya çıkan dijital şiddet üzerine bir inceleme. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(2), 156–171.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014). *Violence against women: an EU-wide survey*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance_en_0.pdf
- Fascendini, F., & Fialová, K. (2011). Voices from digital spaces: Technology related

violence against women. *Association for Progressive Communications (APC)*. https://www.apc.org/sites/default/files/APCWNSP_MDG3advocacypaper_full_2011_EN_0.pdf

- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. (Y. Salman, Çev.). Payel Yayınları.
- Glitch and the End Violence Against Women (2020). The ripple effect: Online abuse during COVID-19. <https://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Glitch-and-EVAW-The-Ripple-Effect-Online-abuse-during-COVID-19-Sept-2020.pdf>
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/kgsm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-ana-rapor.pdf>
- Halder, D., & Jaishankar, K. (2009). Cyber socializing and victimization of women. *The Journal on Victimization*, 12(3), 5–26.
- Hooks, B. (2012). *Feminizm herkes içindir, tutkulu politika* (E. Aydın, Çev.). BGST Yayınları.
- Huang, Y.-Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1581–1590. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.06.005>
- ICRW (2018). Technology-facilitated gender-based violence: What is it, and how do we measure it?. https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2018/07/ICRW_TFGB-VMARKETING_Brief_v8-Web.pdf
- IGF (2015). Online abuse and gender-based violence against women. <http://www.intgovforum.org/cms/documents/best-practice-forums/623-bpf-online-abuse-and-gbv-against-women/file>
- Jatmiko, M. I., Syukron, M. & Mekarsari, Y. (2020). Covid-19, harassment and social media: A study of gender-based violence facilitated by technology during the pandemic. *The Journal of Society and Media*, 4(2), 319–347.
- Karakuş Umar, E. (2020). Video temelli mülakatlarda kadına yönelik şiddet. *Fe Dergi*, 12(2), 174–186.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizon*, 54(3), 241–251.
- Kowalski, R., & Limber, P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *J Adolescent Health*, 41, 22–30.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students’ behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4), 372–392. <https://doi.org/10.1080/10926771003788979>
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. The MIT Press.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. İletişim Yayınları.
- Mohammadi, L. (2020). Cyber violence against young women during COVID-19. *COMeIN*, 102, 2014–2226. <https://doi.org/10.7238/c.n102.2060>

- Moroğlu, N. (2018). Birleşmiş Milletlerden şiddetle mücadelede kararlı bir adım. *CEDAW Genel Tavsiye*, 35. <https://nazanmoroğlu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf>
- Özdemir, E. (2016). Türkiye’de feminist hareket/örgütlenme tarihi. İçinde F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (ss. 291–321). Dipnot Yayınları.
- Özsungur, F. (2021). Strategic social work management in digital violence against women. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 4(2), 661–687. <https://doi.org/10.33417/tsh.836215>
- Patchin , W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.
- Pew Research Center (2017). *Online harassment 2017*. https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2017/07/10151519/PI_2017.07.11_Online-Harassment_FINAL.pdf
- Polat, O. (2017). *Şiddet*. Seçkin Yayıncılık.
- Quilt.AI & ICRW (2021). COVID-19 and Online violence in India: Digital intelligence report. <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2021/04/Ex-Summary-Online-Violence-during-Covid-in-India.pdf>
- Rai, S. K. (2017). Globalization and digital violence against women in new media. *International Journal of Applied Research*, 3(6), 961–966.
- Slonje, R., Smith, P., & Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26–32.
- Şener, G. (2013). *Sosyal medyada mahrem ilişkiler, gözetleme ve dijital şiddet*. Akademik Bilişim Konferansı.
- Şimşekcan, N. T. (2018). *Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin başka bir biçimi: Siber şiddet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2021). *Şiddet sözcüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği (TBİD) (2021). *Türkiye’de dijital şiddet araştırması*. <https://dijitalsiddet.org/wp-content/uploads/2021/09/konda-rapor-8eylul.pdf>
- Temur Şimşekcan, N. (2018). *Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin başka bir biçimi: Siber şiddet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluocak, Ş. (2014). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet*. Paradigma Yayıncılık.
- United Nations (2010). *Report of the special rapporteur on the situation of human rights defenders, Margaret Sekaggya*. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A-HRC-16-44.pdf>
- United Nations (2018). *Sustainable development goals, gender equality*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

- UNWomen (2020). *COVID-19 and violence against women and girls: Addressing the shadow pandemic*. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Policy-brief-COVID-19-and-violence-against-women-and-girls-en.pdf>
- Van Dijk, J. (2006). *The network society*. Sage Publications.
- We Are Social (2021). *Digital 2021*. <https://wearesocial.com/blog/2021/07/digital-2021-i-dati-di-luglio/>
- World Economic Forum (2020). *Global gender gap report*. <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality>
- World Health Organization (2012). *World health statistics*. https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/EN_WHS2012_Full.pdf
- World Health Organization (2019). *World health statistics 2019: Monitoring health for the SDGS, sustainable development goals*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/324835/9789241565707-eng.pdf>
- Yanık, A. (2016). Yeni medya nedir ne değildir?. *Journal of International Social Research*, 9(45), 898–910.
- Yazıcı, Ç. (2016). Felsefede toplumsal cinsiyet ve feminizm. İçinde F. Saygılıgil (Ed.) *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (ss. 67–83). Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, E. (2019). *Sosyal medyada kadınlara yönelik dijital Şiddet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı Şiddetin nlenmesine dair kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>